

► Lex regia – Královský zákon dánsko-norského království ze 14. 11. 1665

Historický úvod:

Dánsko-norský stát se v důsledku války se sousedním Švédskem dostal roku 1659 do svízelné situace: většina země byla obsazena švédskou armádou a zničena kvůli špatně vedené válce. Vojenská krize brzy přerostla do krize ústavní, protože bylo potřeba i po odchodu švédských vojsk a uzavření míru sehnat rychle peníze na obnovu i zamezit, aby se podobná potupa v budoucnosti opakovala. V září 1660, po uzavření míru v Kodani, se sešel dánský říšský sněm, na němž král a jeho rádci obratně využili rozporů mezi duchovními a měšťany na jedné straně a aristokracií na straně druhé. Šlechta probudila v přítomných nenávist zejména tím, že si chtěla ponechat ekonomické (zejména daňové) výhody. Byla tak ignorována zbylými stavy, s nimiž král Frederik III. uzavřel dohodu, v níž vyměnil nový způsob výběru daní a zmenšení šlechtických práv ve prospěch duchovních a měst za dědičnost dosud voleného trůnu. Odvolal svou volební kapitulaci, uspořádal dědičné holdování a 10. ledna 1661 se z dohody stala ústavní listina nazvaná Akty dědičnosti a samovlády (Enevoldsarveregeringsakten). Ta byla dále rozpracována do Královského zákona (Lex regia), schváleného králem 14. listopadu 1665 nejdříve v latinské podobě a poté i dánsky. Dokument je zajímavý minimálně ze tří důvodů: jde o ojedinělý předpis, v němž jsou shrnuty a v jeden moment uvedeny v život všechny hlavní zásady panovnického absolutismu, který ve většině evropských zemí jen postupně ukrajoval ze stavovských svobod (v tomto ohledu bývá srovnáván s českým Obnoveným zřízením zemským). Zároveň šlo o vnitřní dohodu s cílem vyšachovat z politického dění jednu sociální skupinu (šlechtu) v duchu obecného zájmu, tedy o akt dobrovolný a nikoli vynucený. Posílení centrální vlády mělo zvýšit akceschopnost státu v obraně proti vnějším hrozbám. Zatřetí: změny v nejvyšších patrech dánské politiky vlastně prostí obyvatelé státu vůbec nepocítili. V tomto ohledu se text blíží domácím zákonům evropských dynastií, které zůstávaly tajné, protože upravovaly vztahy uvnitř rodu (například pořadí nástupnictví). Jak latinské, tak dánské znění tedy zůstávalo jen v rukopise a bylo veřejně přečteno teprve při korunovaci Frederikova syna Kristiána V. roku 1671, k vytištění pak došlo až roku 1709. Tím se ze soukromého dynastického předpisu stal definitivně veřejný zákon; podobně k tomu došlo i v habsburské monarchii vydáním pragmatické sankce.

Vydání pramene v originále a dalších jazykových mutacích:

Dánský originál a německý překlad:

<https://www.verfassungen.eu/dk/koenigsgesetz1665.htm>

PŘEKLAD (Jiří Hrbek):

My Frederik III., z Boží vůle král dánský, norský, král Vendů a Gótů, vévoda šlesvický, holštýnský etc., dáváme všem na vědomost, že jsme zjistili nejen z nejrůznějších příkladů, ale také z vlastní zkušenosti následující: obdivuhodný, velký a všemohoucí Bůh vládne nad všemi králi, panstvími, říšemi a zeměmi, podle své neskonale moudrosti všechno řídí. Díky své božské moci, kterou má nad námi, naším domem a našimi královstvími a zeměmi, odvrátil v minulých letech nebezpečí, ano téměř zkázu a pád, a zachránil nás a uvedl do vytouženého klidu a míru. S jeho pomocí jsme přesvědčili naši bývalou říšskou radu a všechny stavy, šlechtu i nešlechtice, duchovní i světské, aby se vzdali svého dosavadního volebního práva stejně jako mrtvých, bezmocných a neplatných dokumentů, které jsme dříve podepsali, se všemi jejich kopiemi, články a doložkami a osvobodili nás od naší přísahy, kterou jsme složili, když jsme nastoupili do úřadu. Tímto způsobem přenesli na nás a na ty, kteří v mužské i ženské linii od nás pocházejí ze zákonného sňatku, neomezeně dědičnou spravedlnost v našich královstvích Dánsko a Norsko spolu se všemi panovnickými právy, absolutní mocí, suverenitou a všemi královskými regáliemi bez jakéhokoli našeho podnětu [...] a jen ze své vlastní vůle a plného uvážení. [...] Toto by měl být základní a neměnný zákon pro všechny naše dědice a potomstvo [...], takže ani My, ani naše potomstvo jej nebude moct žádným způsobem, tajným ani otevřeným, měnit nebo rušit a proti komukoli a všem, ať je to kdokoli, domácím i cizincům, jej bude bránit. [...] Zvážili jsme podivuhodné cesty božské prozřetelnosti i velkou lásku, podřízenost a oddanost, kterou naši drazí a věrní poddaní k nám chovají, a na základě toho jsme vydali takové nařízení, takovou formu vlády a dědičné nástupnictví, které vyžaduje královská dědičná moc [...] a základní královské právo, které bude od našich dědiců a jejich potomků stejně jako od všech obyvatel našich království a zemí bez jakékoli výjimky respektováno jako dokonalé, неотřesitelné a nevyvratitelné.

Čl. 1: První věcí, kterou v našem královském zákoně nařizujeme, je, aby naši potomci, děti a vnuci [...] správně a pravým způsobem ctili Boha a sloužili mu tak, jak to zjevil ve svém svatém a pravdivém slově a jak se k tomu hlásí naše křesťanská víra a vyznání ve formě a způsobem, jakým bylo v Augšpurku čistě a nefalšovaně ustanoveno. Obyvatele země pak aby také v čistě křesťanské víře drželi a aby chránili tyto své země a království proti všem heretikům, fanatikům a rouhačům.

Čl. 2: Podle tohoto ustanovení budou dánští a norští dědiční a suverénní králové respektováni všemi poddanými jako hlava obou zemí, budou mít moc nad všemi lidskými zákony a nebudou mít žádné jiné soudce nad sebou – ani v duchovních ani ve světských záležitostech – než je sám Bůh.

Čl. 3: Proto bude mít král sám nejvyšší moc a kompetenci vydávat zákony a nařízení podle své vlastní vůle a libosti, vykládat je, měnit, rozšiřovat, omezovat či dokonce rušit zákony dané jím i jeho předky kromě tohoto Královského zákona, který jako základní právo monarchie musí zůstat neměnný a неотřesitelný. Zároveň je král vyjmut z ustavení všech běžných zákonů.

Čl. 4: Jen král bude mít nejvyšší moc jmenovat a propouštět všechny služebníky, vysoké hodnostáře i nižší úředníky bez ohledu na jejich jméno a titul podle své vlastní vůle a uvážení a měnit náplň úřadů, protože všechny mají původ v královské moci.

Čl. 5: Pouze král má právo vyzbrojovat své vojáky, vést válku, uzavírat nebo rušit spojenectví, s kým uzná za vhodné, vybírat clo a jiné daně, protože každý ví, že říše a země nemohou být bezpečné bez ozbrojené moci, stejně jako žold nemůže být vyplácen bez dostatečných státních příjmů.

Čl. 7: Král sám má mít vrchní moc nad celým duchovenstvem od nejvyššího po nejnižší, moc ovlivňovat podobu bohoslužeb, synod, sjezdů a všech náboženských shromáždění, svolávat je i rozpouštět. [...]

Čl. 8: Všechny státní záležitosti, dopisy i ustanovení se nemohou dít jinak než v králově jménu a pod jeho pečeti, a jakmile dosáhne zletilosti, má je podepisovat vlastní rukou.

Čl. 9 až čl. 14: [král je zletilý ve 14 letech, články upravují podmínky poručnictví za nezletilého krále]

Čl. 15: V našich říších a zemích nemá být nikdo králem, kdo by nepocházel z našeho rodu nebo nebyl k němu příbuzný po otcovské nebo mateřské linii. Jakmile jeden král zemře, má se stát jeho nástupce králem okamžitě se všemi tituly, majestátem a neomezenou suverénní mocí, které dědí ve stejném okamžiku, v němž jeho předchůdce odevzdá duši Bohu.

Čl. 16: [korunovace nemá vliv na nástupnictví, přesto je nejvyšším právem krále být požehnán na začátku své vlády veřejně v kostele a pomazán během předepsané ceremonie]

Čl. 17: Král nikdy nesmí dát žádnou přísahu ani závazek, ať už v mluvené nebo písemné formě, protože jako svobodný a absolutně suverénní vládce nemůže být svými poddanými vázán žádnou přísahou ani povinností.

Čl. 18: Král může být pomazán, kdykoli se mu zlíbí i před dosažením zletilosti a čím dříve, tím lépe. Přijímá tím totiž Boží požehnání a Boží pomoc, která náleží Jeho pomazanému. Co se týká obřadu samotného, může se konat podle příležitosti v nejvhodnější době.

Čl. 19: Rozum a denní zkušenost dostatečně učí, že síla shromážděná a spojená dohromady je mnohem mocnější než ta, která je rozdělená a rozptýlená, a čím větší moc je koncentrována v králi, tím je jistější a dokáže lépe chránit své poddané proti útoku cizích nepřátel. Také chceme obě naše dědičná království Dánsko a Norsko se všemi zeměmi, provinciemi, ostrovy, pevnostmi, právy, klenoty i bohatstvím a vojenskými posádkami jako vše, co dědičným právem držíme, také odkázat a s tím, co bude v budoucnu získáno mečem nebo dědictvím, držet pohromadě, nerozděleně a nerozdílně pod jedinou mocí. Ostatní princové a princezny královské krve z těchto držav nedostanou svůj díl a budou žít nadějí, že získají království jako celek, jakmile na ně přijde řada v rámci dědičné posloupnosti.

Čl. 20: [tito princové a princezny budou dostávat pravidelnou roční apanáž]

Čl. 21: Žádný princ královské krve, který se nachází v našem království, se nesmí oženit ani odcestovat mimo zemi nebo se dát do vojenských služeb cizího panovníka, pokud k tomu nedostane povolení od panujícího krále.

Čl. 22: Královským dcerám a sestrám má být také poskytnuto královské vyživování, dokud s královým souhlasem nevstoupí do manželství. Tehdy jim bude poskytnuto věno v hotovosti podle královy vůle a ony se musí vzdát výživného...

Čl. 23: [pokud je následník v době smrti krále v cizině, musí se vrátit do tří měsíců a ujmout se vlády, jinak bude vládnout další v pořadí]

Čl. 24: [princové a princezny královské krve mají v zemi nejvyšší postavení ihned za králem a jeho rodinou]

Čl. 25: Nikdo nemá stát před soudcem, kterého by neustanovil král, protože on je nejvyšším soudcem a poslední instancí.

Čl. 26: [shrnutí panovnických práv z předchozích článků]

Čl. 27 až 40: [detailní předpisy ohledně pořadí nástupnictví jednotlivých členů dánského královského rodu Oldenburg]

Toto vše jsme zřídili a zařídili, jak se nám zdálo nejlepší, abychom odvrátili všechny škody a nepřízeň osudu a ponechali naše poddané v klidu a míru, aby tito mohli beze strachu z vnitřních sporů a nepokojů budovat své příbytky a žít v nich. Avšak i ty nejmoudřejší lidské plány jsou v rukách Božích. I když je věc moudře zahájena, je to Bůh, kdo ji ukončí podle své vůle. Tomu také a jeho prozřetelnosti a otcovské ochraně svěřujeme náš královský dědičný dům a naše říše a země a jejich obyvatele navždy.

Dáno na našem hradě Kodani, dne 14. listopadu 1665 pod naší pečeti.

Frederik

■ Historické otázky přímé

(odpověď lze nalézt v samotném textu):

1. Jak Frederik III. shrnul důvody, proč přistoupil k dané změně ústavního pořádku?
2. V textu jsou vyjmenována všechna královská práva (iura maiestatis), tedy co může dělat pouze král. Dokážete vyjmenovat alespoň tři?
3. Jakou moc má dánský král nad zemskou církví? Jaké vyznání v Dánsku panovalo? Existuje mezi tím nějaká souvislost, a pokud ano, jaká?
4. Jaký význam má mít v Dánsku královská korunovace?
5. Jaké má být postavení členů a členek dánské královské dynastie a jak jsou v textu nazýváni/nazývány? Znáte nějaký jiný stát, kde byli tito členové takto nazýváni?

■ Historické otázky kontextuální

(otázka vychází z textu, odpověď je třeba nalézt s pomocí dalších textů, např. učebnice, internetu atd.)

1. Znáte nějaké další země, které v 17. století prošly proměnou ze stavovské na absolutistickou monarchii? Uveďte příklady i okolnosti tohoto přechodu.
2. Jakých válek se Dánsko v 17. století účastnilo a jak pro něj dopadly?
3. Najděte význam termínu „Dei gratia“ a v textu vyhledejte, proč by mohla být takto definována moc krále v Dánsku.
4. Jaký je podle textu rozdíl mezi běžným zákonem, který má dávat panovník, a základním zákonem státu? Jakými termíny odlišujeme tyto dva druhy zákonů dnes?

■ Vazba na rámcový vzdělávací program pro gymnázia:

RVP G: vymezí základní znaky stavovství a absolutismu; uvede konkrétní projevy v jednotlivých zemích a příklady střetů